

Kritika

nem csak az olasz „oro”, hanem az „occhio”, „ora” címszó alatt is érdemes keresnünk. Mindez azért, mert a szólások, közmondások, állandósult összetételek egymásnak nem szó szerinti megfeleltetési, a két nyelv ugyanazon fogalmak megfelelőiként más-más frazémákat használ. Mint például a „le ore del mattino hanno l'oro in bocca” olasz frazéma magyar megfelelője a „ki korán kel, aranyat lel” közmondás, az „in bocca al lupo!” (kb. 'a farkas szájában') mondással jó szerencsét kívánnak, az „avere un cuore di tigre” (kb. 'tigrisszívű') nem bátorságra, hanem kegyetlenségre utal, az „avere un cuore di grillo” (kb. 'tücsökszívű') magyarul nyúlszívű, az „avere un cuore di Cesare” (kb. 'olyan a szíve, mint Cézáré') nagylelkúséget jelent. Hosszan lehetne sorolni a különböző példákat, amelyek között az olasz nyelvet tanuló és a nyelvet aktívan használó egyaránt sok érdekes és hasznos frazémát találhat.

A magyar megfelelők megadása során nem volt könnyű dolga a szerzőknek, hiszen kis- és szubjektív szempontból lehet csak eldönteni, melyik forrásnyelvi közmondásnak melyik a megfelelője a célnyelven, ezen kívül igen nagy számban tartalmaz nyelvünk olyan közmondásokat és szólásokat, amelyek vagy régiesek, elavultak, már nincsenek használatban, vagy egy adott tájegységre jellemzőek. Ennek következtében a magyar nyelvű szótárhasználó is találkozhat ilyen jellegű szókapcsolatokkal, mint például „nem mind lencse ami lapos” (non è tutto oro quello che luccica), „reggeli órának arany a szájában” (le ore del mattino hanno l'oro in bocca), „hívatlan vendégnek ajtó mögött a helye” (per l'ospite non invitato non ci sono sedie), „a lustaság az ördög párnája” (l'ozio è il padre dei vizi), „amilyen az apa, olyan a fia” (tal padre tal figlio), „kinek házában lakol, annak törvényével élj” (paese dove vai, fa' come vedrai), „szomszéd falat jobb darab” (il pan di casa stufa), „jobb a száraz kenyér békével, mint a hizlalt borjú pereskedéssel” (vale più un pane con amore che un cappone con dolore), „a pápa is csak deák volt” (per far da papa bisogna saper fare da sagrestano), „a tojás a tyúkot tanítja” (i paperi menano a bere le oche), „előbb rágd meg, aztán köpd ki a szót” (prima di parlare pensa). Mindezzel együtt csak dicsérni lehet, hogy a szerzők igyekeztek megtalálni az olasz frazémáknak megfelelő állandósult magyar szókapcsolatokat, és nem csak az előbbieket pusztán értelmezésére törekedtek.

Meggyőződésünk, hogy e pontos és precíz munka az elkövetkező évtizedekben továbbra is hasznos segítőtársa lesz a Magyarországon olasz nyelvet tanulók és használók számára, és követendő példával szolgál a fiatal italianista és szótárkészítő nemzedék számára.

Fábián Zsuzsanna – Danilo Gheno (2003): *Sapientia sat. Olasz-magyar kifejezések és szólások tára*. Locuzioni italiane-ungheresi. Grimm Kiadó, Szeged. XVII + 315 (197 + 118) p.

Fóris Ágota

PASSWORD – az új szótártípus

A Nemzeti Tankönyvkiadó 2003 augusztusában mutatta be új, hiányt pótló szótárát, a „Password angol–magyar tanulói szótár”-t.

Eszótár a címszavak után körülírással megadja angol nyelven az adott szó jelentését, jelentéseit, majd egy □ jel után olvasható a magyar megfelelő, amely röviden, lehetőleg egy szóval megadja a pontos jelentést. (1. ábra) Ezért nevezhetjük e szótárt „kétnyelvűsített” egynyelvű (angol–angol–magyar) szótárnak.

Ezt az új szótártípust *Lionel Kernerman* tel-avivi lexikográfus és könyvkiadó fejlesztette ki. Rájött ugyanis arra, hogy a nyelvtanulók számára ez a gyakorlat nagyon hasznos

lehet, hiszen az angol szövegkörnyezet arra készíti a használót, hogy keresés közben angolul gondolkodjék. Az egynyelvű szótárakkal ellentétben ezt a szótárt azok is biztonsággal forgathatják, akik még nem érték el nyelvtudásuk haladó szintjét, mert ha véletlenül gondjuk lenne az angol definíció megértésével, akkor a magyar megfelelő, a szócikk végén, segít az értelmezésben.

Az egynyelvű szótárnak sok előnye van a kétnyelvű szótárakkal szemben, többek között azért, mert az egynyelvű, „learner’s” (tanulói) típusú szótárak mindenekelőtt a szóhasználatra helyezik a hangsúlyt, és a definíciók után megadott példamondatok kitűnően illusztrálják a címszavak jelentéseit és használatát. Egy kétnyelvű angol-magyar szótárban sokszor „elvéssz” a nyelvtanuló a sok felsorolt magyar megfelelő között, és gyakran az is gondot okoz, hogyan illeszse be az adott angol szót egy mondatba. A „Password” szótár ezeket a bizonytalanságokat nagyszerűen képes kiküszöbölni. A tanulók a címszó után elolvashatják a különböző jelentések definícióit, értelmezéseit, majd példamondatok illusztrálják a címszó használatát, és a legvégén – gondolva azokra a használókra, akiknek például egy elvontabb angol szó értelmezéséből nem derülne ki egyértelműen a pontos magyar megfelelő – a szótár azt röviden megadja. Így tehát a „Password” szótár egyesíti magában az egynyelvű és a kétnyelvű szótár minden előnyét.

A szótár alapjául az 1985-ben megjelent „Chambers Concise Usage Dictionary” szolgált, amely hozzávetőleg 24 000 címszót tartalmaz, az 1980-as évek szóanyagából válogatva. Mint tudjuk, a különböző tudományok rohamos fejlődésével sok-sok új szó keletkezett és épült be napjaink szókincsébe. Természetesen fontosnak tartották a szerkesztők, hogy ezek az új szavak is bekerüljenek ebbe a szótárba, ezért a címszóanyagot alaposan felfrissítették. A következőkben szeretnék bemutatni néhányat az új szavak közül: bar code, CT scanner, distance learning, DNA test, donor card, Freephone, gene therapy, greenhouse effect, human resources, voice mail, zero option stb. Az új szavak túlnyomó többsége szakszó vagy kifejezés, mert mint tudjuk, az utóbbi időben rengeteg új szaknyelvi szó épült be mindennapi szókincsünkbe a TV, a rádió és a napilapok útján. A szótárban sok fontosabb rövidítés is olvasható: ATM (bankjegykiadó automata), GMT (greenwichi idő), MOT (Közlekedési Minisztérium), PM (miniszterelnök), VAT (áfa).

A „Password” szótár címszóanyaga 28 000-re bővült, és számos új idiomatikus kifejezéssel gazdagodott. Ábécérendben adja meg a címszavakat, de ezek kapcsolatait, származékait, összetételeit bokrosítja (tehát az egyes szócsaládokat együtt, a megfelelő címszó alatt közli). (1. ábra)

fun [fʌn] *noun* enjoyment; a good time. *They had a lot of fun at the party; Isn't this fun!*
 tréfa, móka, vicc
'funny *adjective* **1** amusing, making one laugh: *a funny story.* **vicces**
2 strange; peculiar: *I heard a funny noise.*
 furcsa
'funnily *adverb.* **mulatságosan**
fun and games activities that are good fun: *But I have to warn you, this job is not all fun and games!* **móka-kacagás**
for fun as a joke; for amusement: *The children threw stones for fun.* **a hecc kedvéért**
in fun as a joke; not seriously: *I said it in fun.*
 viccből
make fun of to laugh at (someone, usually unkindly): *They made fun of her.* **kigúnyvol vkít**

1. ábra

Ha egy szó kicsit messzebb található az alapszótól, akkor az utalás segít a nyelvtanulónak a szó megtalálásában (2. ábra).

funnily, funny *see fun*

2. ábra

Ennek az elrendezési módnak több előnye van, mint hátránya. A szavakat ugyan kezdetben kicsit lassabban fogja megtalálni egy kezdő nyelvtanuló, de könnyen hozzászokik ehhez az elrendezési módhoz, és hasznára fog válni, hiszen ez a gyakorlat a szavak és az egyéb lexikai egységek összefüggéseinek mélyrehatóbb megismeréséhez vezeti a nyelvtanulót, tehát nyelvpedagógiai és nyelvelsajátítási szempontból ez az elrendezés előnyös és hasznos. A nyelvtanuló egy szó kikeresésével – akarva-akaratlanul – akár több szót is megtanulhat egyszerre.

A szótár az előszó után különféle illusztrációkkal és magyarázatokkal igen szemléletesen és világosan mutatja be a szócikkek főbb elemeit, szerkezetüket, majd ezt követően a kiejtési útmutató, végül a kiejtési jelek táblázata következik.

A címszavak után a szótár megadja az adott szó kiejtését, ennek jelölésében igazodik az egy- és kétnyelvű szótárak által használt legújabb gyakorlathoz. A brit kiejtés mellett rendszeresen jelöli az amerikai kiejtést is, ha azok nagymértékben különböznek egymástól. (3. ábra)

glacier ['glæsiə, (American) 'glæʃɔː] *noun* a mass of ice, formed from the snow on mountains. □ **gleccser**

3. ábra

Nem jelöli viszont a szótár az összetételek kiejtését, csak akkor, ha az összetétel alapszavainak kiejtése megváltozik, például a cupboard (faliszekrény) szó esetében; a származékok pedig legtöbbször csak „részleges kiejtést” kapnak. Ez feltehetőleg elegendő információ ahhoz, hogy a nyelvtanuló ki tudja ejteni helyesen az adott szót. Így a szótár sok helyet tud megtakarítani, amit egyéb fontos információk közlésére használ. (4. ábra)

repair [rɪ'peə] *verb* 1 to mend; to make (something) that is damaged or has broken down work again; to restore to good condition: *to repair a broken lock/torn jacket.* □ **megjavít**
2 to put right or make up for: *Nothing can repair the harm done by your foolish remarks.*
 □ **helyrehoz**
■ noun 1 (often in plural) the act of repairing something damaged or broken down: *I put my car into the garage for repairs; The bridge is under repair.* □ **javítás**
2 a condition or state: *The road is in bad repair; The house is in a good state of repair.*
 □ **állapot**
e'pairable *adjective* (negative **unrepairable**) able to be mended. □ **megjavítható**
reparable [rɪ'pærəbəl] *adjective* able to be put right. □ **kijavítható**
reparation [rɪ'pæʃən] *noun 1 the act of making up for something wrong that has been done.
 □ **helyreállítás**
2 money paid for this purpose. □ **jóvátétel**
re'pairman [-mæn] *noun* a man who repairs televisions etc. □ **szereelő***

4. ábra

Ahogy az a fenti példából is kitűnik, rendszerint csak az alapszó címszava után jelöli a szótár a teljes kiejtést, és itt csak a főhangsúly van feltüntetve, azonban mind a fő-, mind a mellékhangsúly szerepel a vastagbetűs alcímszavakban. (4. ábra) Megkérdezhetjük azonban, miért nem tünteti föl a szótár a mellékhangsúlyt a kiejtési átírásokban is.

Morfológiai és szintaktikai információkban egyaránt gazdag a szótár. A főnevek, az igék és a melléknevek rendhagyó alakjai megtalálhatók a címszavak után, valamint minden esetben közli a szótár az amerikai írásváltozatot, ha van, sőt utaló címszóként az amerikai írásváltozat ábécérendi helyén is (pl.: **tire** see **tyre**):

sheep – plural **sheep** – noun
criterion – plural **criteria** – noun
child – plural **children** – noun
drink – past tense **drank** – past participle **drunk** – verb
good – comparative **better** – superlative **best** – adjective
centre, (American) **center** noun
tyre, (American) **tire** noun

Az első fontos szintaktikai információ a szófaji hovatartozás jelölése (l. az eddigi ábrákat). Ezt is, miként a többi grammatikai és egyéb jelölést, így a stílusminősítéseket is, kiírja a szótár, nem alkalmaz rövidítéseket. Ez talán szokatlan eljárás, és kissé helypazarló is, de mindenképpen felhasználóbarát. A szócikkeken belül az egyes szófajok egy | jellel vannak elkülönítve egymástól.

Megadja a szótár, hogy a főnevek egyes vagy többes számúak-e. (5. ábra)

news [nju:z] noun singular a report of, or information about, recent events: *You can hear the news on the radio at 9 o'clock; Is there any news about your friend?*; (also adjective) a news broadcast. □ **hír(ek)**, **híradó**
'newsy adjective full of news, a newsy letter.
 □ **sok érdekes hírt tartalmazó**
'newsagent noun (American **news dealer**) a person who has a shop selling newspapers (and usually other goods). □ **újságár**
'newscast noun a broadcast of news in a radio or television programme. □ **hírek**
'newscaster noun a person who presents a news broadcast. □ **hírközlő**
'newsletter noun a sheet containing news issued to members of a group, organization etc. □ **hírlevél**
'newspaper noun a paper, printed daily or weekly, containing news etc: a daily newspaper. □ **újság**

news is singular: *No news is good news.*

police [pə'li:s] noun plural the men and women whose job is to prevent crime, keep order, see that laws are obeyed etc: *Call the police!*; *The police are investigating the matter*; (also adjective) the police force, a police officer. □ **rendőrség**
 ■ verb to supply (a place) with police: *We cannot police the whole area.* □ **fenntartja a rendet (országban)**

5. ábra

Ebből a nyelvtanulók tudni fogják, hogy például: a news (hírek) szó egyes számban álló szerkezetet kíván maga után, míg a police (rendőrség) szó után többes számú szerkezetnek kell következni. Erre a nyelvtani jelenségre nemcsak a címszó után álló dölt betűs megjegyzés (noun singular, noun plural) hívja fel a tanuló figyelmét, hanem, mint azt látjuk, ezt példamondatok is illusztrálják. (5. ábra)

Az igéknél fontos a tárgyias és tárgyatlan használat megkülönböztetése, valamint sok esetben hasznos a vonzatok feltüntetése is, amit a 'Password' szótár soha nem mulaszt el, gondosan tájékoztatja róla a nyelvtanulót az egyes szócikkek vagy jelentések elején zárójelben. (6. ábra).

concern [kən'sɜ:n] verb 1 to have to do with. *This order doesn't concern us; So far as I'm concerned, you can do what you like.* □ (vkit) érint, illet
 2 (with **for** or **about**) to make (usually oneself) uneasy: *Don't concern yourself about her.* □ **nyugtalanodik (vki, vmi miatt)**
 3 (with **with** or **in**) to interest (oneself) in: *He doesn't concern himself with unimportant details.* □ **törődik**
 ■ noun 1 something that concerns or belongs to one: *His problems are not my concern.* □ **gond**
 2 anxiety. *The condition of the patient is giving rise to concern.* □ **aggodalom**
 3 a business: *a shoe-manufacturing concern.* □ **vállalkozás**

6. ábra

A szótár felhívja a figyelmünket a végmássalhangzó-kettőzésre is:

sit – present participle **sitting** past tense, past participle **sat** – verb
chip – past tense, past participle **chipped** – verb

Sok esetben az egyes szócikkek után is, a szerkesztők igyekeznek felhívni a használó figyelmét a gyakran elkövetett hibákra. Láttunk már erre példát a news (hírek) szócikk végén (5. ábra), megemlíttünk még néhányat:

We **discover** something that existed but was not yet known: *He discovered a cave.*
 We **invent** something that was not in existence: *They invented a new machine.*

prophecy is a noun: Her **prophecy** (not **prophecy**) came true.
prophecy is a verb: to **prophecy** (not **prophecy**) the future.

to **return** (not **return back**) someone's book.

Annak következtében, hogy ezek az információk ki vannak emelve a szócikkekből (bekeretezéssel), a nyelvtanuló könnyebben fog később is emlékezni arra, mire kell vigyázni az adott szó használata során. Találhatók ezen kívül nyelvtani információk a szótár végén, a függelékben, összefoglaló nyelvtani táblázatok formájában.

Több mint 40 000 élőnyelvi, folyamatos angol szövegből vett gyakorlati példamondat szerepel a szótárban, ami azért is fontos és hasznos, mert ezek igen alkalmasak arra, hogy illusztrálják az angol szavak különböző jelentéseit, nyelvtani funkcióit, egyszóval használatukat.

A 'Password' szótár gazdag idiómákban, kifejezésekben és összetett igékben (phrasal verbs). Nem maradhatnak ki más igényes szótárból sem olyan idiómák, mint pl.: to have one's back to the wall (szorult helyzetben van), to miss the boat (elszalasztja az alkalmat), to let the cat out of the bag (elárulja a titkot), to have a bone to pick with (someone) (elintézni valójával), to make up one's mind (elhatározza magát) stb. Az idiómákat azért kell szótározni, mert lefordításuk gondot okozhat a nyelvtanulóknak, hiszen azokat nem lehet szóról szóra lefordítani, együttes jelentésük más, mint az őket alkotó szavak jelentéseinek „összege”. Szintén fontos feladat az összetett igék szótározása, amelyekből a 'Password' szótár igyekezett minél többet bemutatni a nyelvtanulóknak. Mind az idiómák és kifejezések, mind az összetett igék megtalálhatók a fő címszavak alatt, színesítve ezzel a szótár anyagát, ami a használó szempontjából nem elhanyagolható.

Annak érdekében, hogy a szótár segítse a magyarról angolra fordítást, a szótár utolsó harmadában található egy magyar–angol mutató is. Ezt követi a már említett függelék, amely az összefoglaló nyelvtani táblázatok után felsorolja az országneveket, nemzetiségeket, valamint a keresztnéveket kiejtésükkel együtt. Ezek mellett találhatunk még hasznos információt az amerikai és a brit iskolarendszerrel és a leggyakoribb mértékegységekről. A függelék utolsó felében egy terjedelmes tematikus szótár olvasható. A különböző témakörök szerint elrendezett szavakat (testrészek, lakás, öltözködés, közlekedés, sport stb.) rajzok illusztrálják.

Ígényes és színvonalas szótárt foghatnak kezükbe azok, akik a 'Password' szótár mellett döntenek. Garancia erre a szótár alkotó szerkesztője, *Magay Tamás*. Ő szerkesztette a 'Password' szótár elődjét is ('Magyar Chambers', 1992). Az Akadémiai Kiadónál eddig megjelent kétnyelvű angol/magyar szótárai a sikerkönyvek közé tartoznak. Elismerés illeti a fordítót, *Mozsárné Magay Esztert*, akinek az volt a – nem könnyű – feladata, hogy az angol címszavaknak és valamennyi jelentésüknek megtalálja – lehetőleg egy szóba sűrítve – a magyar megfelelőjét. A nyelvtanulók minden biztonnyal hamar fel fogják fedezni a 'Password' szótárt előnyeiket, és mindennapi használata örömet jelent majd számukra.